

Самулік Любов., ст. магістратури педагогічного факультету; науковий керівник – к.пед.н., доц. Сойко І.М. (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м.Рівне)

ФОРМУВАННЯ ТВОРЧОЇ ТОЛЕРАНТНОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ШЛЯХОМ ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

***Анотація.** У статті досліджено закономірності розвитку творчості майбутніх вчителів, розкрито вплив інтерактивних технологій на цей процес. Визначено найважливіші риси педагогічної креативності вчителя та проаналізовано чотири етапи розвитку творчості. Охарактеризовано фактори, які стимулюють творче мислення майбутніх педагогів. Розкрито, що використання інтерактивних технологій дозволяє не тільки отримати нові знання, а й розвиває пізнавальну та творчу діяльність вчителів та учнів.*

***Ключові слова:** творчість, толерантність, інтерактивні технології.*

***Аннотация.** В статье исследованы закономерности развития творчества будущих учителей и раскрыто влияние интерактивных технологий на этот процесс. Определены важнейшие черты педагогической креативности учителя и проанализированы четыре этапа развития творчества. Наведена характеристика факторов, которые стимулируют творческое мышление будущих педагогов. Раскрыто, что использование интерактивных технологий позволяет не только получить новые знания, но и развивает познавательную и творческую деятельность учителей и учеников.*

***Ключевые слова:** творчество, толерантность, интерактивные технологии.*

***Annotation.** The article highlights the patterns of future teachers' creativity development, and the influence of interactive technologies on the process is investigated. The key features of the pedagogical creativity of the teacher are identified. The four stages of creativity development are analyzed. The factors that stimulate creative thinking of future teachers are disclosed. It is concluded that the use of interactive technologies allows not only acquiring new knowledge, but also develops cognitive and creative activity of both teachers and students.*

***Keywords:** creativity, tolerance, interactive technology, brainstorming, creative teacher, pedagogical creativity.*

У «**Національній доктрині** розвитку освіти України у XXI столітті» визначена головна мета української освіти – створити умови для особистісного розвитку та творчої самореалізації кожного громадянина України. Пріоритетами державної політики в розвитку освіти є особистісна орієнтація, формування національних та загальнолюдських цінностей, створення рівних можливостей для здобуття якісної освіти. Домінантою в стратегії освітньої політики сьогодні стала гуманізація вітчизняної педагогічної науки й практики. Основним освітнім орієнтиром виступає повага до особи, сприяння розвитку та збагаченню її духовно-творчого потенціалу, складовими якого є природні задатки та набуті в процесі соціалізації знання та вміння, вольові передумови до активної діяльності. Творчий потенціал особистості розглядається сьогодні вченими як складна, нелінійна, відкрита й самоорганізована система, яка визначає гуманістичну спрямованість світосприйняття, дій і вчинків, високу адаптивність, здатність до творчої самореалізації і духовного саморозвитку в просторі соціального й професійного життя.

У складних умовах, що постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нового. Це людина, яка володіє певним переліком якостей, а саме рішучістю, вмінням не зупинитися на досягнутому, сміливістю мислення, вмінням бачити за межі того, що бачать сучасники і бачили попередники [1, с. 93].

У наш час спостерігається зростання інтересу до процесу творчості. Якщо в деяких психічних процесах людині допомагають складні механізми (комп'ютери, сканери, обчислювані машини), то творчість не може бути формалізована і обмежена певною програмою дій, не може бути механічною. Але від творчості залежить науково-технічний прогрес і створення нового. Навіть у школі можна впевнитись у зростанні інтересу до креативності: за новою 12 бальною системою оцінювання найвищі бали отримують учні тоді, коли виявляють творчість. Але ж відомо, що творчий учень є дзеркальним відображенням творчого вчителя. Тому проблема розвитку у студентів педагогічної творчості належить до актуальних проблем сучасної освіти. Розвиток творчої особистості педагога є неодмінною умовою й обов'язковою складовою його професіоналізму та компетентності.

Проблема становлення творчої особистості педагога досліджувалася в роботах багатьох авторів, а саме: Ю. П. Азарова, Ю. К. Бабанського, Л. І. Вовк, І. А. Зязюна, В. А. Кан-Калика, Н. В. Кичук, Л. М. Лузіної, М. Д. Нікандрова, М. М. Поташника, Р. Х. Шакурова та ін. Визначаючи творчість як об'єктивну рису педагогічної діяльності вчителя, Л. М. Лузіна зробила висновок, що формування творчої індивідуальності вчителя означає вироблення у нього особливого ставлення до професійної діяльності як способу життя [2, с.187].

В. А. Кан-Калик і М. Д. Нікандров виділили основні умови перетворення звичайної діяльності вчителя у творчу: усвідомлення себе як творця в педагогічному процесі; усвідомлення сутності, значення і завдань власної педагогічної діяльності, її мети; сприймання вихованця як особистості в педагогічному процесі (як об'єкт і суб'єкт виховання).

Проблемі формування творчої особистості приділяли увагу в своїх наукових публікаціях такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: А. Маслоу, О. Мелік-Пашаєв, В. Моляко, Ф. Осборн, Я. Пономарьов, О. Половинкін та ін. Але, на жаль, в науковій літературі мало висвітлені аспекти розвитку творчої особистості шляхом використання інтерактивних технологій в навально-виховному процесі, а також важливість толерантних взаємин між студентами та викладачами для організації ефективної взаємодії у групі.

Метою нашої статті є розкриття закономірностей розвитку творчості майбутніх вчителів та дослідження впливу інтерактивних технологій на цей процес.

Творчість – це специфічна людська діяльність, принципово нова, перетворююча. Учитель з наставника, ментора, глашатая знань перетворюється в ученого особливого, вищого типу, який поєднує в собі педагога-експериментатора, теоретика і практика, керівника дитячого колективу, тонкого психолога-вихователя. Новаторство і творчість завжди були властиві вчительській діяльності, увійшли в її традиції, але треба прагнути, щоб вони були масовими.

Провівши аналіз психолого-педагогічної літератури можна визначити найважливіші риси педагогічної креативності вчителя:

- високий рівень соціальної і моральної свідомості;
- пошуково-проблемний стиль мислення;
- розвинені інтелектуально-логічні здібності (вміння аналізувати, обґрунтовувати, пояснювати, виділяти головне тощо);
- проблемне бачення;
- творча фантазія, розвинена уява;
- специфічні особисті якості (сміливість, цілеспрямованість, готовність до ризику, допитливість, самостійність, наполегливість, ентузіазм);
- специфічні ведучі мотиви (необхідність реалізувати своє «я», бажання бути визнаним, творчий інтерес, захопленість творчим процесом, прагнення досягти найбільшої результативності в конкретних умовах праці);
- комунікативні здібності;
- здатність до самоуправління;
- високий рівень загальної культури [3, с. 146].

Відомий учений-дидактик М. О. Данилов виділив *три джерела педагогічної творчості* [4, с. 325]. *Перше* – це соціальне замовлення (висока якість знань, умінь, навичок учнів, усебічний і гармонійний розвиток особистості). *Друге* – це практична діяльність навчально-виховного

характеру, успіх якої залежить від педагогічних знахідок, загадок, відкриттів. Це сфера первинних педагогічних відкриттів та винаходів, справжнього новаторства педагогів. *Третє* – джерело вчительської творчості – це дослідження педагогічного процесу, його змісту, форм і методів. Це теоретична й експериментальна діяльність, яка приводить до нових відкриттів, дослідницького передового досвіду, наукових висновків. Умовою педагогічної творчості є інтерес, сприйнятливість, внутрішня потреба до рекомендацій педагогічної науки, досвіду раціоналізаторів і новаторів, це збіг хоча б якихось елементів, рекомендацій із власним досвідом роботи й особливо поява інноваційного мислення. Підходи вчителів до наукової організації процесу навчання не є однаковими, але кожен відбирає з арсеналу педагогічної науки методи, визначає їх відповідно до своїх індивідуальних особливостей, аналізує результати.

Творчість є станом натхнення людини, спалахом її енергетичного потенціалу, який розкриває межу невідомого; це діяльність, результатом якої є створення матеріальних і духовних цінностей, найвищий рівень пізнання оточуючого світу.

У центрі творчості – *уява*, а навколо неї задіяні інші психічні процеси: увага, пам'ять, мислення, які виявляються в тих знаннях, що є в людини. Уява доповнюється здібностями і вміннями, мотивами цілеспрямованої діяльності [2, с. 24]. Слід також зазначити, що процес створення нового може відбуватися лише за умови відповідного емоційного тла.

Процес творчості відбувається в *чотири етапи*:

1. Підготовчий, на якому відбувається зародження ідеї;
2. Визрівання – людина нагромаджує, концентрує знання, які прямо чи побічно відносяться до її проблеми, здобуває нові знання;
3. Осяяння, інсайт – це головний, специфічно творчий момент, коли людина свідомо чи несвідомо працює над матеріалом, інтуїтивно «охоплює» очікуваний результат;
4. Перевірка і доопрацювання – цей етап необхідний, щоб переконатися в тому, що створено саме те, що було задумано, аби творіння було досконалим [4, с. 320].

Професійна готовність студента до педагогічної творчості включає: психологічну готовність, теоретичну підготовку (системно розвинуте, узагальнене уявлення про творчість, про проблему її розвитку, що відображається з позицій загальних і суттєвих характеристик), практичну підготовку (вміння застосовувати творчий підхід в педагогічній діяльності).

Ефективно реалізувати зазначені вище фактори, що стимулюють творче мислення допоможуть інтерактивні технології, суть яких полягає в тому, що навчальний процес організований так, щоб усіх учасників залучити до процесу пізнання, формування висновків, створення певного результату, де кожен робить індивідуальний внесок. При цьому відбувається

обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. У ході цього процесу студенти працюють в атмосфері толерантності, доброзичливості та взаємопідтримки. Це дозволяє їм не тільки отримати нові знання, а й розвиває пізнавальну та творчу діяльність.

Методи пошуку нових рішень поділяються на групові та індивідуальні. Серед групових варто відзначити мозковий штурм – це відома інтерактивна технологія колективного обговорення, що широко використовується для вироблення кількох вирішень конкретної проблеми. Мозковий штурм спонукає студентів проявити яву та творчість, дає можливість їм вільно висловлювати свої думки [5, с. 46]. Доцільно використовувати також такі інтерактивні технології, як аналіз ситуації, дерево рішень, синтез думок.

До індивідуальних або комбінованих методів (тобто таких, які можуть використовуватися як однією людиною, так і групою) належить узагальнений евристичний метод. Евристика – це наука, яка вивчає закономірності організації процесів творчого мислення. Стратегія цього методу полягає у звуженні області варіантів вирішення певної проблеми і спрямування мислення на роботу з вузьким класом понять. На заняттях, присвячених розвитку творчості, викладачам особливу увагу слід приділити формуванню толерантних взаємин студентів, необхідно передусім створити вільну ігрову атмосферу, спрямовану на забезпечення комфортності спілкування, впевненості у своїх силах, творчих потенціях і відповідному потенціалі інших членів групи. Толерантність – це, передусім, активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини. Важливо сформувати у майбутніх вчителів толерантність щодо себе, передусім почуття гідності та здатності до самопізнання. Ці якості розглядаються у контексті групи, коли терпиме ставлення до себе є необхідною умовою толерантності стосовно інших [6, с. 177].

Проведене дослідження дозволяє зробити висновок, що творчий учитель – це особистість, яка характеризується високим рівнем педагогічної креативності (креативні риси особистості й додатково сформовані мотиви, особистісні якості, здібності, які сприяють успішній творчій педагогічній діяльності), відповідним рівнем знань предмету, який викладає, набутими психолого-педагогічними знаннями, уміннями та навичками, які, за сприятливих для педагогічної творчості учителя умов, забезпечують його ефективну педагогічну діяльність із розвитку потенційних творчих можливостей учнів. Творчість є необхідною складовою праці вчителя. Без неї неможливий педагогічний процес. Специфічна за своєю суттю творчість педагога має багато спільного не тільки з художнім, але й із науковим. Учитель дає науковим фактам, гіпотезам, теоріям якби нове життя, відкриваючи їм шляхи до розуму і серця своїх учнів. Творчість – необхідна умова становлення самого педагога, його самопізнання, розвитку і розкриття

як особистості. Творчість, розвиваючи здібності, формує педагогічну талановитість учителя [7, с. 12].

Педагогічна діяльність – це передусім діяльність творча. Без творчості неможливі ні виховний, ні навчальний процеси. Тому що подібно до того, як скульптор ліпить свої скульптури, художник пише картини, а ювелір обробляє коштовне каміння, учитель творить нову особистість, яка житиме в цьому суспільстві, стане його невід’ємною часткою.

1. Капська А. Актуальні проблеми соціально – педагогічної роботи (модульний курс дистанційного навчання) / А. Капська. – К., 2002. – С. 91–96.
2. Андреев В. И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В. И. Андреев. – Казань, 1988. – 228 с.
3. Кан-Калик В. А. Педагогическое творчество учителя / В. А. Кан-Калик. – М., 1987. – 159 с.
4. Трофімова Ю. Психологія / Ю. Л. Трофімова. – К. : Либідь, 2000. – 318 с.
5. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун. – К. : А.С.К., 2004. – 192 с.
6. Декларація принципів толерантності особистості // Педагогіка толерантності. – 1999. – № 3. – С. 175–179.
7. Клименко В. Умови творчого розвитку особистості / В. Клименко // Завуч. – 2003. – № 33. – С. 11–14.